

Uğur BAŞARAN, Afşinli Taki Muhammed ve Mevlitleri-Hayati ve Şiirleri Bağlamında Monografik Bir İnceleme, Çanakkale: Paradigma Akademi Yayınları, 2022, ISBN: 978-625-8069-39-6, III+492 sayfa.

Gamze KARADAĞ*

Halk edebiyatının en çok araştırılan konularından biri olan âşıklar ve âşıklık geleneği esas alınarak yapılan çalışmaların başında monografiler gelir. Bu çalışmalar incelendiğinde genel olarak hepsinin ortak özelliği ele alınan şairlerin hayatı, sanatı ve eserlerinin dışına çıkılmamış olmalarıdır. Hemen hemen her âşık monografisinin içerik bakımından benzer özellikler taşıması hem âşıkların gelenek içerisindeki yerlerinin tam anlamıyla anlaşılmasına hem de şiirlerin üretim ve tüketim bağlamlarının genel anlamıyla bilinememesine yol açmıştır. Oysaki kültürün önemli aktarıcılarında olan âşıkların sanatlarını farklı açılardan ele alan monografi çalışmalarına çok ihtiyaç vardır. Bu bağlamda, *Afşinli Taki Muhammed ve Mevlitleri-Hayati ve Şiirleri Bağlamında Monografik Bir İnceleme* başlıklı eser, aynı tornadan çıkmış gibi görünen âşık monografilerinden farklı bir yapı arz etmektedir.

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Halkbilimi Bölümü öğretim üyesi Doç. Dr. Uğur Başaran tarafından kaleme alınan ve 2022 yılında Paradigma Akademi Yayınları arasından çıkan kitap “Söz Başı”, “İçindekiler” ve “Giriş” bölümleri hariç toplam altı bölümden; “Tablolar”, “Sonuç”, “Kaynakça”, “Sözlükçe” ve “Ekler” dâhil 492 sayfadan oluşmaktadır.

Kitabın “Giriş” kısmında Başaran, ilk olarak çalışmanın nasıl ortaya çıktığına değinmiş daha sonra kitaba konu olan Taki Muhammed’in sanatını okuyucuların daha iyi anlayabilmesi için temsilcisi olduğu dinî-tasavvufî Türk edebiyatı hakkında genel bilgi vermiştir. Taki Muhammed’in dinî-tasavvufî Türk edebiyatı içindeki yerini “*Taki Muhammed şiirlerini yazarak üretmektedir ve çaldığı herhangi bir enstrüman yoktur. Dindar bir kişi olması dolayısıyla, şiirlerinin ana konusu da dindir ancak kendisi bir mutasavvıf değildir. Şiirlerinde yer yer tasavvufa dair konular bulunmaktadır fakat tasavvufun özüne ait konuları bir mutasavvıf gibi işle/ye/memiştir. Bâde içmeyen Taki Muhammed’in şiire olan yöneliminde herhangi bir ilahi güç de devreye girmemiştir. Klasik Türk halk şiirinin yanında dini-tasavvufî Türk şiirinin de nazım şekil ve türlerinden faydalanmıştır. Bu bilgiler bağlamında Taki Muhammed için en doğru ifade “Halk Şairi” dir. “Âşık” terimini kullanmakta da herhangi bir mahsur yoktur*” (Başaran 2022: 5-6) şeklinde tanımlayarak Taki Muhammed’in gerek mesleği icabı, gerekse derviş atalarından miras kalan tebliğe bağlı irşat geleneğini sürdüren dindar bir şair olduğu belirtilmiştir.

Kitabın “Taki Muhammed’in Hayati ve Şahsiyeti” başlıklı birinci bölümü, “Hayati”, “Şahsiyeti”, “Şairliği/Âşıklığı” ve “Yayın Dünyasındaki Yeri” alt başlıklarından oluşmaktadır. “Hayati” isimli alt başlıkta âşığın, 1894 yılında Afşin’e bağlı Hurman köyünde dünyaya geldiği, 27 Temmuz 1974 tarihinde doğduğu köyde vefat ettiği bilgisine yer verilmiştir (Başaran 2022: 10-13). Bu bölümde Taki Muhammed’in ailesi, yetiştiği ortam, inanç ve düşünce dünyası, şiir yazmaya/söylemeye başlaması, etkilendiği veya etkilediği âşıklar, mahlas alışı ve yayın dünyasındaki yeri ayrıntılı bir şekilde verilmiştir.

* Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi, Sivas/Türkiye, gamzekeradag24@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-3847-4653.

“Şiirlerin Teknik İncelemesi” isimli ikinci bölümde ise şiirlerin yapısal özellikleri ele alınmıştır. Bu bölümde sırasıyla ahenk unsurları, nazım şekilleri ve türleri, anlatım/üslup özellikleri hakkında bilgi verilmiştir.

“Şiirlerin Muhteva Çözümlemesi” adlı üçüncü bölümde ise Başaran, Taki Muhammed’in şiirlerini, işledikleri konular bakımından “duygu ağırlıklı” ve “düşünce ağırlıklı” olmak üzere iki gruba ayırmıştır. Duygu ağırlıklı konuları kendi içerisinde “sevindiren / istedik duygular” ve “üzen / istenmeyen duygular” şeklinde; düşünce ağırlıklı konuları ise “toplumsal ve kültürel değerler” ve “tecrübî bilgiler, felsefi çıkarımlar” şeklinde iki gruba ayırmış; daha sonra şiirleri işledikleri konular bakımından sayısal verilerle ele almıştır. Bölümün ilerleyen kısımlarında şiirlerde işlenen konuların kaynağı, şiirlerde sergilenen tavır ve şiirlerin tema bakımından türü gibi muhteva unsurlarını ele alan Başaran, bu bölümde ayrıca şiirlerde kullanılan özel isimleri de listeleyerek değerlendirmiştir.

“Şiirlerin Üretim ve Tüketim Bağlamı” isimli dördüncü bölümde yazdığı/söylediği şiirlerin hiçbirinin üretim bağlamı detaylı olarak bilinmemesine rağmen Taki Muhammed’in hayatından hareketle bu şiirlerin üretim bağlamı muhtelif yorumlarla ortaya konulmuştur. Yine şiirlerin tüketim bağlamının da yalnızca sözlü kültür ortamıyla sınırlı olduğu açıklanmıştır.

“Şiirler” başlıklı beşinci bölüm; 197’si dörtlük, 16’sı beyitlerle kurulmuş toplam 213 şiirden meydana gelmektedir. Şiirlerin üretim tarihleri bilinmediği için, yazılı kaynaklardaki sıraları verilmiştir. Şiir metinlerinden önce, Afşin’in önemli halk şairlerinden Hayati Vasfi Taşyürek tarafından kaleme alınan bir “Önsöz” de yer almaktadır.

Kitabın “Taki Muhammed’in Mevlitleri” isimli kısmı ise kitabın son bölümünü oluşturmaktadır. Bu bölümde ilk olarak yazar, gelenek içerisinde Taki Muhammed’in mevlitlerinin diğer mevlitler içindeki yerinin anlaşılabilmesi için mevlit türü ve bu tür merkezli oluşan gelenekle ilgili bilgi vermiştir. Daha sonra ise önce Taki Muhammed’in mevlitlerinin muhteva ve şekil özelliklerine değinmiş ardından “Mevlit Mecmuası” başlığı içerisinde “Hezâ Mevlüdü’n-Nebî Aleyhisselâm” ve “Mevlûdü’n-Nebî Aleyhisselâtu Ve’s-selâm” isimli iki müstakil mevlit, şair tarafından hazırlanan defterdeki bütünlüğü bozulmadan verilmiştir.

Kitabın altı ana bölümünden sonra ise “Tablolar” başlığıyla “Şiirlerin Nazım Şekli, Nazım Türü ve Konu Tablosu”, “Şiirlerin Muhteva Tablosu” sayısal veriler eşliğinde okuyucuya sunulmuştur. Kitabın “Sonuç” ve “Kaynakça” kısmından sonra okuyucuların anlamakta zorlanabilecekleri kelimeler “Sözlükçe” başlığı altında toplanmış; “Ekler” kısmında ise bazı şiir ve yazıların orijinal nüshaları verilmiştir.

Sonuç olarak kökleri ozan-baksı geleneğine dayanan ve uzun yıllar gelişme gösteren âşıklık geleneği ve bu geleneğin temsilcileri birer kültür aktarıcıları olarak önemli bir yere sahiptir. Elbette her şiir yazarı/söyleyeni şair/âşık olarak bu gelenek içerisinde değerlendirilmemek mümkün değildir ancak yaşadığı dönemde bu gelenek içerisinde yer edinebilmiş ve bu geleneği yaşatmayı başarabilmiş âşıkları görmezden gelmenin de bir halkbilimci için mümkün olmadığı aşîkârdır. Başaran tarafından kaleme alınan bu eserle de neredeyse yaşadığı çevre dışında hiçbir ortamda tanınmayan bir âşığın daha gün yüzüne çıkartılması sağlanmıştır. Yazarın kaleme aldığı bu monografik çalışma, yazılış tarzı artık gelenekselleşmeye başlamış âşık monografilerinden farklı bir yapı arz etmektedir. Eser, sıklıkla metin merkezli kuramlar dikkate alınarak bir âşığın, âşıklık geleneği içerisindeki yerinin tespit edilmeye çalışıldığı monografik incelemeleri geride bırakarak âşığın yaşadığı çevrenin de şiirlerine etki edebileceği gerçeğiyle bağlam merkezli inceleme esas alınarak yapılmıştır. Yazar, şairin köyünden derlemeler ve torunlarıyla mülakat yaparak çalışmanın zeminini sağlamlaştırmış, böylece şiirlerin üretim ve tüketim bağlamlarının izini

sürmesi de çalışmayı sadece metin merkezli olmaktan çıkartmıştır. Âşığın defterlerinden yola çıkarak ortaya koyduğu çalışma, sadece Arap harflerinden Latin harflerine aktarıl-mamış aynı zamanda âşığın gelenek içerisindeki yeri belirlenerek ürettiği şiirlerin üretim ve tüketim bağlamları tespit edilmeye çalışılmıştır. Ayrıca eser içerisinde Taki Muham-med'e ait 213 şiirle birlikte 2 müstakil "mevlit" de yer almaktadır. Bu bağlamda eser 2022 yılının UNESCO ve Cumhurbaşkanlığına "Süleyman Çelebi ve Mevlit Yılı" ilan edil-mesi dolayısıyla da ayrı bir öneme sahiptir. Başaran tarafından gün yüzüne çıkartılan ve alana kazandırılan bu âşığın ve şiirlerinin daha fazla okuyucu kitlesine ulaşabilmesi için "Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü Projesi" ne eklenmesi Türk edebiyatı için daha faydalı olacaktır.

KAYNAKLAR

Başaran, Uğur. *Aşşınli Taki Muhammed ve Mevlipleri-Hayatı ve Şiirleri Bağlamında Monografik Bir İnceleme*, Paradigma Akademi Yayınları, 2022.